

Studying and evaluating of the desirability of urban spaces toward the psychic satisfaction of the elderly community the case study of Mellat Street, Shahrekord

Maryam Rezaee^{1✉}, Bahareh Tadayon², Marziyeh Javanbakht Ghahfarokhi³

1. (Corresponding Author) *Department of Human Geography, Faculty of Geography and Environmental Planning, University of Sistan and Baluchistan, Zahedan, Iran*

Email: m.rezaee842@gmail.com

2. *Department of Urban Planning, Faculty of Architecture and Urban Planning, Islamic Azad University of Isfahan (Khorasgan Branch), Isfahan, Iran*

Email: bahareh.tadayon@gmail.com

3. *Department of Urban Planning, Faculty of Architecture, Noor Hedayat Shahrekord Institute of Higher Education, Shahrekord, Iran*

Email: m.javanbakhtgh63@gmail.com

Article Info

Article type:
Research Article

Article History:

Received:

27 May 2023

Received in revised form:

27 August 2023

Accepted:

31 September 2023

Available online:

3 November 2023

Keywords:

Urban Public spaces,

Elderly,

Elderly-friendly street,

Satisfaction,

Shahrekord city.

ABSTRACT

With the global increase in the elderly population in the last few decades, creating suitable urban spaces in order to serve them has become a common challenge for planners and policymakers of all societies. Also, in our country, due to the increase in the aging rate and experts' warnings on a senior crisis in the near future, the necessity of creating suitable public spaces for this group is vital. In this regard, the current research has studied the desirability of urban public spaces in relation to the needs of the elderly community in Mellat Street, Shahrekord, using the approach of elderly-friendly streets, and then investigated its role in creating a sense of satisfaction. The type of applied research and the research method is descriptive-analytical. The statistical population of the research includes the elderly who were present in this area during the researcher's questioning and presence on the sidewalks and Mellat Street for several days (spring 1402), and 300 of them were selected by random sampling. The required data was collected through library studies and completing the questionnaire. Data analysis has been done using statistical methods such as one-sample T-test, Pearson's correlation coefficient and multiple linear regression test. The obtained findings showed that the average values of most of the investigated indicators are lower than the mean value. Also, there is a positive relationship between the components of elderly-friendly streets and the sense of satisfaction. In addition, the safety and accessibility components have the greatest impact on the psychological satisfaction of the elderly community. In general, the results show that Mellat Street in Shahrekord has not been successful in creating a sense of satisfaction for the elderly community and has not been able to provide a pleasant and safe environment for this group.

Cite this article: Rezaee, M., Tadayon, B., & Javanbakht Ghahfarokhi, M. (2023). Studying and evaluating of the desirability of urban spaces toward the psychic satisfaction of the elderly community the case study of Mellat Street, Shahrekord. *Geographical Urban Planning Research Quarterly*, 11 (3), 79-98.

<http://doi.org/10.22059/JURBANGEO.2023.361322.1838>

© The Author (s).

DOI: [10.22059/JURBANGEO.2023.361322.1838](https://doi.org/10.22059/JURBANGEO.2023.361322.1838)

Publisher: University of Tehran Press

Extended Abstract

Introduction

Public spaces in urban areas play an important role in establishing social interactions with the elderly group and promoting their health. These spaces are very suitable for the feeling of security and comfort of people, especially the elderly community, and increase their willingness to spend time outside the home. The street is the most important space for public activity. The daily activities of the residents, such as social communication, make it possible for the elderly-friendly streets to create an attractive environment for the users, and being in these streets provides a spiritual feeling full of identity, belonging familiarity, and the feeling of being "at home" for the elderly. At the same time, in terms of physical indicators such as safety, accessibility, readability, and recognizability, it provides them a reliable space. Such streets contrast with the uniform street space and create a positive psychological subjective perception of the street space and its diverse social activities. The welfare of the elderly is one of the important aspects of development and modern urban planning with respect to the increase in the urbanization and aging population. Their satisfaction with aspects of urban life (e.g., street use) effectively measures society's ability to promote welfare, harmony, and development. This is worth considering in our country, which has passed its youth and is entering middle age and old age with an upward trend. The city of Shahrekord, as one of the provincial centers of the country, has more than 5% of its population consisting of elderly people, and up to now, significant actions have not been taken to the needs of the elderly in this city. This research evaluates Mellat Street in Shahrekord City, which has a commercial-recreational role and is considered one of the main streets of this city. Therefore, the main questions of the research are as follows: What is the desirability of the urban spaces of Mellat Shahrekord Street to the needs of the elderly? And to what extent these spaces are effective in the psychic satisfaction of the elderly?

Methodology

This research is applied in terms of purpose and descriptive-analytical in terms of nature and method. The statistical population of this research consists of the elderly walking on the sidewalks and Mellat Street during the researcher's visit for a few days (in the spring of 1402), which was done in the form of random sampling. The measurement tool was prepared in the form of a closed-answer questionnaire on a five-point Likert scale. According to the purpose of this research, 300 questionnaires were prepared with 44 questions and randomly distributed and completed among 300 elderly people. The validity of the form and the content of the questionnaire (dimensions and items) were confirmed using the opinions of relevant experts. Also, using Cronbach's alpha coefficient, the stability, and reliability of the questionnaire were confirmed. To analyze the data, one-sample T-tests, Pearson's correlation coefficient, and multiple linear regression were used.

Results and discussion

This research was conducted to investigate the desirability of urban spaces for the psychic satisfaction of the elderly, with an emphasis on Mellat Street in Shahrekord. To achieve this goal and measure the desirability of the urban space of Mellat Street, using the T-Tech test, a sample of six main components including safety, recognizability, accessibility, familiarity, legibility, comfort, and elements, and their related indicators have been used. Examining the results of the research shows that among the six studied components, only two components of familiarity and readability has a much better status than the other components. In general, according to the results of this section, it can be said that from the point of view of the elderly, the study area does not have favorable conditions and does not meet their needs. Also, by using the Pearson correlation coefficient test, it was found that there is a positive and significant relationship between the six components and the psychic satisfaction of the elderly, and among them, the safety index with a coefficient of 0.609 has the highest correlation with the dependent variable. The multiple regression

test also gives similar results. This means that by considering the six components (safety, recognizability, accessibility, familiarity, readability, and convenience) as independent variables and the sense of psychic satisfaction as dependent variables, the result was obtained all components which have investigated factors that affect the satisfaction of the elderly. So that these factors have been able to explain about 50% of the changes in the dependent variable and among these elements, the safety component, and its related indicators have the greatest regression effect in explaining the satisfaction of the elderly in Mellat Street, Shahrekord.

Conclusion

According to the obtained results, it can be said that Mellat Street of Shahrekord, as the central market and the main symbol of the city, and the most prominent public space of Shahrekord has faced many problems and has not been able to satisfy the citizens, especially vulnerable groups such as the elderly. The status of some investigated indicators such as the lack of safe and covered areas for the elderly to sit, the lack of control and regulations limiting noise and pollution, the lack of markings on the tables and the opening of the entrances, the fear of falling, the lack of available parking spaces. With the priority of use by the elderly, the lack of equipment and furniture suitable for the elderly on the street, the presence of disturbing obstacles on the sidewalks, the improper flooring of the sidewalks, the prolongation of the widening and development operations in this axis and the emergence of many problems for passers-by, especially the elderly. The lack of ramps and gentle slopes, and the fear of collision with motorcyclists are more serious than the rest of the studied indicators, which has the most dissatisfaction among the elderly on Mellat Street. Therefore, it is necessary to prioritize the welfare and comfort of the elderly by considering the six indicators of elderly-friendly streets in future planning.

Funding

There is no funding support.

Authors' Contribution

All of the authors approved the content of the manuscript and agreed on all aspects of the work.

Conflict of Interest

The authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

We are grateful to all the scientific consultants of this paper.

بررسی و ارزیابی مطلوبیت فضاهای شهری در راستای رضایت‌مندی روانی جامعه سالمندان مطالعه موردی: خیابان ملت شهر کرد

مریم رضائی^۱ ✉، بهاره تدین^۲، مرضیه جوانبخت قهفرخی^۳

- ۱ - نویسنده مسئول، گروه جغرافیای انسانی، دانشکده جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران. رایانامه: m.rezaee842@gmail.com
- ۲ - گروه شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی اصفهان (واحد خوراسگان)، اصفهان، ایران. رایانامه: bahareh.tadayon@gmail.com
- ۳ - گروه شهرسازی، دانشکده معماری، موسسه آموزش عالی نور هدایت شهر کرد، شهر کرد، ایران. رایانامه: m.javanbakhtgh63@gmail.com

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی	با افزایش جهانی جمعیت سالمندان در چند دهه اخیر، ایجاد فضاهای مطلوب شهری برای خدمات رسانی به آنها چالشی مشترک برای برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران تمام جوامع ایجاد کرده است. در کشور ما هم با توجه به افزایش نرخ سالمندی و هشدارهای صاحب‌نظران در ارتباط با وقوع بحران سالمندی در آینده نزدیک، ضرورت ایجاد فضاهای عمومی مناسب برای این گروه از اهمیت بسیار زیادی برخوردار است. در همین راستا، پژوهش حاضر میزان مطلوبیت فضاهای عمومی شهری در ارتباط با نیازهای جامعه سالمندان در خیابان ملت شهر کرد را با بهره‌گیری از رویکرد خیابان‌های دوستدار سالمند مورد مطالعه قرار داده و سپس به بررسی نقش آن در ایجاد حس رضایتمندی پرداخته است. نوع تحقیق کاربردی و روش بررسی به صورت توصیفی-تحلیلی است. جامعه آماری پژوهش سالمندانی را شامل می‌شود که به هنگام پرسشگری و حضور پژوهشگر در پیاده‌روها و خیابان ملت در طول چند روز (بهار ۱۴۰۲)، در این محدوده حضور داشتند که ۳۰ نفر از آنها به روش نمونه‌گیری اتفاقی انتخاب شدند. داده‌های مورد نیاز از طریق مطالعه کتابخانه‌ای و تکمیل پرسشنامه گردآوری شد. تحلیل داده‌ها با استفاده از روش‌های آماری همچون آزمون T تک‌نمونه‌ای، ضریب همبستگی و آزمون رگرسیون خطی چندگانه انجام گرفته است. یافته‌های بدست آمده نشان داد که مقادیر میانگین بیشتر شاخص‌های مورد بررسی، کمتر از میزان متوسط است. همچنین بین مولفه‌های خیابان‌های دوستدار سالمند و حس رضایتمندی رابطه مثبت وجود دارد. به علاوه، مؤلفه ایمنی و قابلیت دسترسی بیشترین تأثیر را در رضایتمندی روانی جامعه سالمندان دارند. به‌طور کلی نتایج نشان می‌دهد که خیابان ملت شهر کرد در ایجاد حس رضایتمندی جامعه سالمندان موفق عمل نکرده و نتوانسته فضایی دلپذیر و امن را برای این گروه فراهم کند.
تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۳/۰۳	
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۶/۰۵	
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۷/۰۹	
تاریخ چاپ: ۱۴۰۲/۰۸/۱۲	
واژگان کلیدی: فضاهای عمومی شهری، سالمندان، خیابان دوستدار سالمند، رضایتمندی، شهر شهر کرد.	

استناد: رضائی، مریم؛ تدین، بهاره و جوانبخت قهفرخی، مرضیه. (۱۴۰۲). بررسی و ارزیابی مطلوبیت فضاهای شهری در راستای رضایتمندی روانی جامعه سالمندان (نمونه موردی: خیابان ملت شهر کرد). *پژوهش‌های جغرافیای برنامه‌ریزی شهری*، ۱۱ (۳)، ۷۹-۹۸.

<http://doi.org/10.22059/JURBANGEO.2023.361322.1838>

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

DOI: 10.22059/JURBANGEO.2023.361322.1838

© نویسندگان

مقدمه

جمعیت جهان در حال حاضر دستخوش دو تغییر تاریخی مهم یعنی پیری سریع و شهرنشینی گسترده است. در نتیجه، تعداد افراد سالمندی که در محیط‌های شهری زندگی می‌کنند به‌طور چشمگیری در حال افزایش هستند (WHO, 2015: 2). طبق گزارش انجمن بین‌المللی طول عمر، در سال ۲۰۱۸، برای اولین بار در تاریخ، تعداد افراد بالای ۶۵ سال بیشتر از کودکان زیر ۵ سال بود؛ علاوه بر این، براساس پیش‌بینی‌های صورت گرفته، بین سال‌های ۱۹۵۰ تا ۲۰۵۰، افراد بالای ۸۰ سال از ۱۴ میلیون نفر به ۳۷۹ میلیون نفر افزایش خواهند یافت (Felip et al, 2021: 1).

جمعیت شهری نیز به‌طور پیوسته در سرتاسر جهان در حال افزایش است. هر ساله تعداد شهرنشینان تقریباً ۶۰ میلیون نفر افزایش می‌یابد (WHO & UN-Habitat, 2010: 5) و تا سال ۲۰۵۰، جمعیت شهری نسبت به سال ۲۰۰۹ تقریباً دو برابر خواهد شد (از ۳/۴ میلیارد به ۶/۳ میلیارد نفر)؛ از آنجایی که این دو تغییر عمده جمعیتی همچنان بسیاری از نقاط جهان را تحت تأثیر قرار می‌دهند، سالمندی و سلامت در محیط‌های شهری به‌صورت قابل توجهی به یک موضوع مهم در کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه تبدیل می‌شود (WHO, 2015: 2) و چالش‌هایی را در زمینه پایداری اقتصادی، سلامت و حفظ سیستم‌های اجتماعی به همراه دارد (Zhang et al, 2023: 1). بنابراین تأکید بر نیازهای روزافزون سالمندان مانند حضور آنها در عرصه‌های عمومی شهری، چالشی جدید در قرن بیست‌ویکم ایجاد می‌کند (Lak et al, 2019a: 2). فضاهای عمومی در مناطق شهری نقش مهمی در برقراری تعاملات اجتماعی در گروه سالمندان دارند (Zhang et al, 2023: 1) و سلامت آنها را ارتقا می‌دهند (Lak et al, 2020: 1). این فضاها در جهت احساس امنیت و راحتی افراد به ویژه جامعه سالمندان بسیار مناسب هستند و تمایل آنها برای گذراندن وقت خود در فضای بیرون از خانه را افزایش می‌دهند. فضاهای عمومی محبوب مانند کافه‌ها، پارک‌ها، مراکز خرید، کتابخانه‌ها، بازارها و مراکز اجتماعی به عنوان مکان‌های سوم در نظر گرفته می‌شوند که با مکان اول (خانه) یا مکان دوم (کار/مدرسه) متفاوت هستند (Ghau & Jamei, 2021: 784). مکان‌های سوم تعامل اجتماعی داوطلبانه را تقویت کرده و فرصت‌هایی را برای افراد مسن فراهم می‌کنند تا در جوامع محلی خود مشارکت کنند و در برابر انزوا و تنهایی، پیوندهای اجتماعی با دیگران ایجاد کنند (Alidoust et al: 2019: 1462). در این میان خیابان مهم‌ترین فضای فعالیت عمومی است. فعالیت‌های روزانه ساکنان، مانند ارتباطات اجتماعی را ممکن می‌سازد و باعث ایجاد برداشت‌های اولیه از یک شهر می‌شود. خیابان‌های کسل‌کننده ممکن است نشان دهند که شهر چیزی برای ارائه ندارد، درحالی که خیابان‌های پر جنب‌وجوش مردم را به یاد سرزندگی شهر می‌اندازند (Li et al., 2021: 3). ارزش سرزندگی یک خیابان همچنین قابلیت ارتباط خیابان را منعکس می‌کند (Xia et al., 2020: 2). یک خیابان پر جنب‌وجوش می‌تواند تعامل اجتماعی سالمندان را تقویت کرده و به کاهش تنهایی آنها کمک کند (Southon et al., 2017: 106). خیابان‌ها به‌عنوان حامل‌های فضایی مهمی که فعالیت‌های آموشد و مشارکت اجتماعی سالمندان را انجام می‌دهند، برای بهبود سلامت روانی و رضایتمندی آنها اهمیت زیادی دارند (Li et al., 2022: 1). خیابان‌های دوستدار سالمند محیطی جذاب برای کاربران ایجاد کرده و قرار گرفتن در این خیابان‌ها یک احساس معنوی سرشار از هویت، تعلق، آشنایی و احساس و «در خانه» بودن را برای سالمندان به همراه دارد (Smets & Sneep, 2017: 92)؛ در عین حال به لحاظ شاخص‌های کالبدی همچون ایمنی، دسترسی، خوانایی و قابل تشخیص بودن فضایی قابل اطمینان در اختیار آنها قرار می‌دهد. چنین خیابان‌هایی در تضاد با فضای خیابانی بکنواخت هستند و یک ادراک ذهنی روان‌شناختی مثبت از فضای خیابان و فعالیت‌های اجتماعی متنوع آن ایجاد می‌کنند (Kang et al., 2021: 1181). رفاه افراد سالمند یکی از ابعاد مهم توسعه و برنامه‌ریزی شهری مدرن در پاسخ به افزایش شهرنشینی و پیری گسترده جمعیت است. رضایت آنها از جنبه‌های

زندگی شهری (به عنوان مثال، استفاده از خیابان) معیار مؤثری برای سنجش توانایی جامعه در جهت ارتقای رفاه، هماهنگی و توسعه است (Zhang et al., 2022: 3). این امر در کشور ما که دوران جوانی خود را پشت سر گذاشته و با روندی صعودی، در حال ورود به میانسالی و سالخوردگی است (محمودزاده و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۱۲)، قابل تامل است.

جمعیت سالمند کشور در سال ۱۴۰۱، ۹ میلیون و ۲۰۰ هزار نفر بیان شده است که ۱۰/۷ درصد جمعیت کشور را تشکیل می‌دهد (<https://irna.ir/xjKFGd>). این مسئله با توجه به سرعت بالای رشد سالمندی در کشور ما قابل تعمق و بررسی است. ایران در سال ۱۳۵۵ با یک میلیون و ۷۰۰ هزار سالمند، معادل ۵ درصد سالمند داشته است، ۴۳ سال طول کشیده تا در سال ۱۳۹۸ جمعیت سالمند کشور به ۲ برابر یعنی ۱۰ درصد رسیده و پیش‌بینی می‌شود از سال ۱۳۹۸ تا ۱۴۲۱ در مدت ۲۳ سال جمعیت سالمندی دو برابر شده و به ۲۰ درصد برسد. بنابراین عملاً جامعه ایران در آینده‌ای نه چندان دور با بحران سالمندی روبرو خواهد شد، ولی مسئله مهمتر از آن عدم آمادگی جامعه با این پدیده و نبود زیرساخت‌های لازم در این زمینه است. در شهرها که بیش از ۷۵ درصد جمعیت کشور را در خود جای داده‌اند و همچنان در حال افزایش هستند، این امر به مراتب متفاوت‌تر و بغرنج‌تر است. در کشور ایران قبل از مشکل فقر یا سلامتی، مشکل، تنهایی و انزوای سالمندان مطرح است، در این شرایط وجود فضاهای عمومی همچون خیابان می‌تواند به ارتقای سلامت روانی و جسمانی آنها کمک کند.

با درک اهمیت موضوع؛ صاحب‌نظران شهری (در داخل و خارج) از ابعاد متفاوت به بررسی این موضوع پرداخته‌اند: برتون و میچل (۲۰۰۶) در مطالعه‌ای به نیازهای سالمندان در خیابان‌های شهری انگلستان پرداختند و معیارهای شش‌گانه آشنایی، راحتی، در دسترس بودن، خوانایی، ایمنی و قابل تشخیص بودن را مطرح کردند و سپس دو گروه از سالمندان ناتوان و کم‌توان در خیابان‌های شهری را مورد مقایسه قرار دادند. جورج (۲۰۱۷) بیان می‌کند که خیابان‌های شهری دارای چالش‌ها و موانع جدی بوده که برای سالمندان مشکل‌ساز هستند. طبق نتایج، یک رابطه مثبت و معنادار بین "شرایط فیزیکی و روانی سالمندان" و "طراحی و نگهداری" زیرساخت‌های عابر پیاده وجود دارد و ارتقای شاخص ایمنی و راحتی می‌تواند به تقویت این رابطه در جهت مثبت کمک کند و منجر به سازگاری خیابان‌های شهری با نیازهای سالمندان شود. شیونگ و همکاران (۲۰۲۰) در پژوهشی به بررسی کیفیت طراحی خیابان‌ها از منظر تطابق با نیازهای سالمندان در شهر نانچانگ چین پرداخته‌اند؛ در این پژوهش خیابان‌ها از سه بعد ایمنی، خوانایی و راحتی مورد بررسی قرار گرفتند. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که خیابان مینده دارای بیشترین تطابق و خیابان تجاری ژونگشان دارای پایین‌ترین سطح از آمادگی است. همچنین نتایج بیانگر این است که پیاده‌روها، امکانات عبور و مرور و سیستم‌های علائم ترافیکی خیابان‌ها در مقایسه با سایر ویژگی‌های خیابانی، تا حد زیادی بر تصمیمات سفر سالمندان تأثیر می‌گذارد. این مطالعه همچنین تأیید می‌کند که محیط ساخته شده در مقیاس خیابان بر رفتار سفر سالمندان تأثیر مستقیم دارد.

پنگ و همکاران (۲۰۲۲) در پژوهشی به بررسی وضعیت‌سنجی حضور سالمندان در فضاهای عمومی شهری در شهر داژو چین پرداختند. نتایج نشان می‌دهد که سالمندان عموماً در سفرهای درون شهری، با مشکلاتی مواجه هستند که تحت تأثیر کمبود زیرساخت‌های اجتماعی، زیرساخت‌های شهری، وضعیت جسمانی، عادات زندگی و ساختار دانش و غیره قرار دارند. در جهت کمک به وضعیت جامعه سالمندان در سطح شهرسازی، باید استانداردهای ساختار تأسیسات شفاف‌سازی شود، یک چیدمان معقول در سطح طراحی شهری ارائه شود و به شمول، دسترسی، تشخیص و ایمنی امکانات توجه زیادی مبذول شود. لی و همکاران (۲۰۲۲) ابراز داشتند که در شهر شانگهای بین کیفیت خیابان‌های شهری و رضایت سالمندان ارتباط مثبت وجود دارد. همچنین در خیابان‌های دوستدار سالمند، افزایش ایمنی منجر به رضایت روانی بالاتری می‌شود.

در نهایت، تنوع عملکردهای محیطی خیابان نیز برای بهبود رضایت روانی سالمندان مهم است. علی‌الحسابی و رفیعی (۱۳۹۱) با مطالعه پارک خلد برین شیراز به این نتیجه رسیدند که فضاهای شهری موجود پاسخگوی نیازهای سالمندان نیست، مهم‌ترین مشکلاتی که سالمندان در محدوده مورد مطالعه با آن مواجه هستند عبارتند از وجود چاله و ناهمواری در مسیرها و معابر، شلوغ بودن معابر و سرعت بالای خودروها، آلودگی هوا، تمیز نبودن معابر و فضاهای شهری، فاصله زیاد برای دسترسی به تسهیلات و فضاهای عمومی، عدم وجود پل عابر پیاده، نبود مبلمان شهری مناسب، خطرات موتورسوارها و تهدید امنیت به وسیله جوانان بیکار و شرور و... عیسی‌لو و همکاران (۱۳۹۴) با مطالعه خیابان‌های بخش مرکزی شهر قم نشان دادند که عواملی تهدیدکننده همچون نامفهوم بودن تابلوها و علائم خیابانی، وجود پله و سطوح ناهموار، عدم وجود فضای مکث جهت استراحت، احساس ناامنی، ترس از برخورد با خودروهای با سرعت زیاد، ترس از سقوط و به زمین افتادن، از مراجعه آسان و ایمن سالمندان به فضای شهری در محدوده مورد مطالعه جلوگیری می‌کند. موقمی و مومنی (۱۳۹۸) نشان می‌دهند که سالمندانی که به پارک مراجعه می‌کنند، از وضعیت موجود ناراضی بوده و بیشترین دلیل مراجعه آنها به پارک‌ها ملاقات و همنشینی با دوستان خود و فرار از انزوای زندگی آپارتمان‌نشینی می‌باشد. عدم رضایت آنها به دلایل مختلف از جمله نداشتن مبلمان مناسب، نبود بهداشت و زیرساخت‌های آن در پارک، نزاع و درگیری افراد در پارک و عدم امنیت، عدم وجود سیستم روشنایی مناسب در پارک بوده، ولی با این وضعیت، به علت عدم وجود فضای مناسب به این پارک مراجعه می‌کنند. رخشانی و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهشی به ارزیابی شاخص‌های شهر مطلوب سالمندان در شهر یاسوج پرداختند با توجه به یافته‌های به دست آمده نشان می‌دهند که شهر یاسوج از نظر مطلوبیت برای سالمندان از شرایط مناسب و باکیفیتی برخوردار نبوده و در طراحی و ساخت این شهر، رفاه و آسایش سالمندان به درستی مورد توجه قرار نگرفته و فقط در برخی از ابعاد به این امر توجه شده است. امینی و همکاران (۱۴۰۲) نشان دادند که محدوده مورد مطالعه از نظر مؤلفه‌های برنامه‌ریزی و طراحی، مثل دسترسی به حمل‌ونقل عمومی و فضاهای تفریحی، مشارکت اجتماعی، ابعاد کالبدی مثل پیاده‌روها و همچنین بعضی شاخص‌های اجتماعی برای سالمندان مناسب نیست.

پس از بررسی پیشینه داخلی و خارجی، ضرورت پژوهشی که تمام شاخص‌های خیابان‌های شهری دوستدار سالمند یعنی ایمنی، راحتی، آسایش، دسترسی، خوانایی و آشنایی را پوشش دهد؛ احساس شد. در بخشی از مطالعات خارجی به ارزیابی این شاخص‌ها در مقیاس خیابان در شهرهای مختلف پرداخته شده، ولی در مطالعات داخلی بررسی خیابان‌های شهری برای سالمندان بر طبق این شاخص‌های شش‌گانه که منتج از مدل برتون و میچل (۲۰۰۷) است؛ کمتر مورد توجه قرار گرفته است، لذا در این پژوهش سعی شده است با دیدگاهی جامع خیابان‌های شهری دوستدار سالمند بر اساس مدل گفته شده، مورد تحلیل و ارزیابی قرار گیرد.

شهر شهرکرد به عنوان یکی از مراکز استانی کشور، بیش از ۵ درصد جمعیت آن را سالمندان تشکیل می‌دهد (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵) از آنجا که این شهر از نظر امکانات گذران اوقات فراغت دچار محدودیت است؛ این امر می‌تواند آسیب‌پذیری روانی اقشار مختلف به ویژه سالمندان و انزوای اجتماعی آنها را در پی داشته باشد؛ در این راستا خیابان‌ها به‌عنوان فضاهای عمومی شهری می‌توانند به عنوان محل‌هایی برای رهایی از تنهایی و فضایی برای پر کردن کیفی و کمی نیازهای روانی این قشر خاص از جامعه مؤثر واقع شوند؛ بر این اساس برای پی بردن به میزان پاسخگویی به نیازها و برآورده کردن انتظارات سالمندان در فضاهای عمومی، این پژوهش خیابان ملت شهر شهرکرد را که دارای نقش تجاری-تفریحی بوده و به عنوان یکی از محورهای اصلی این شهر محسوب می‌شود، را مورد سنجش قرار می‌دهد. و قصد دارد میزان کارایی و مطلوبیت این خیابان در تأمین نیازهای سالمندان و رضایمندی روانی آنها از شاخص‌های خیابان‌های دوستدار سالمند را

مورد بررسی قرار دهد. بنابراین سوالات اصلی پژوهش به این شرح هست:
 مطلوبیت فضای شهری خیابان ملت شهرکرد در ارتباط با نیازهای سالمندان به چه صورت است؟
 به چه اندازه این فضاها در رضایتمندی روانی سالمندان مؤثر هستند؟

مبانی نظری

بسیاری از صاحب‌نظران همچون هاروی (۱۹۷۳) و لفور (۱۹۹۱) بر این امر توافق نظر دارند که تغییرات اجتماعی-اقتصادی را می‌توان از طریق تغییرات در سازمان فضای شهری درک کرد. در دوره ماقبل صنعتی، فضاهای شهری، ارتباطات روزمره، معاشرت و تجارت را تسهیل نموده و این فضاها به عناصر اصلی شهر تبدیل شدند که با توجه به روابط صورت گرفته به هر شهر ویژگی منحصر به فردی می‌دادند. انقلاب صنعتی و شهرنشینی کنونی، تغییرات اساسی را در فضای عمومی در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه نشان می‌دهد. سه گرایش عمده در دگرگونی فضای شهری عبارتند از: ۱) تکه‌تکه شدن بافت شهری و زوال فضای عمومی (۲) خصوصی‌سازی فضای عمومی و (۳) نوزایش این گونه فضاها (Mandeli, 2019: 1).

در سال‌های اخیر با علم به این باور که فضاهای عمومی می‌توانند ارزش زیادی به تجربه و پتانسیل مناطق شهری بیافزایند، مقامات و مدیران شهری به شدت بر تقویت این فضاها تأکید کرده‌اند. در نتیجه، همه اشکال فضاهای عمومی شاهد رنسانس و نوزایی بوده‌اند و به عناصر کلیدی طرح‌های توسعه شهری در همه جا تبدیل شده‌اند. این امر به نوبه خود کیفیت فضاهای عمومی را ارتقا داده و کاربران زیادی را به خود جذب کرده است (Carmona, 2019: 49)؛ بنابراین اجرای سیاست‌های مدرن برنامه‌ریزی فضایی و شیوه‌های مدیریتی نوین که رشد شهری را در کنار روندهای اجتماعی-اقتصادی گسترده‌تر تنظیم می‌کنند، منجر به تغییرات اساسی در نقش فضاهای عمومی در زندگی بسیاری از شهرها شده است (Mandeli, 2019: 1). امروزه فضاهای عمومی محل تعاملات اجتماعی افراد و گروه‌های مختلف و نیز بستر شکل‌گیری شبکه‌های اجتماعی شده و متعلق به همه افراد، بدون توجه به تفاوت‌های طبقاتی، جنسیت، نژاد، سن و سایر تمایزات فردی و اجتماعی است (چرخچیان و دانش‌پور، ۱۳۸۸: ۵۵). دسترسی تمام گروه‌ها و افراد به فضاهای عمومی شهری و امکانات آن مورد توجه بسیاری از صاحب‌نظران قرار گرفته و نظریات متعددی از جمله شهر همه شمول (فراگیر) در این راستا مطرح شده است؛ شهرهای همه شمول با ایجاد مکان‌های دلپذیر و پویا که به افزایش کیفیت زندگی و ایجاد تجربه مثبت از محیط ساخته‌شده و فضاهای عمومی منجر می‌شود، از جمعیت شهری حمایت می‌کنند (Asian Development Bank, 2022: 1) این نوع از شهرها تنوع و انعطاف‌پذیری را در بر می‌گیرند، درک این موضوع که همه نیازهای متفاوتی دارند و این نیازها دائماً در حال تغییر هستند، همواره در شهر فراگیر مورد توجه است (Global Disability Innovation Hub, 2019).

در همین راستا؛ یکی از گروه‌هایی که بیشترین نیاز را به حضور در فضاهای عمومی شهرها دارند، جامعه سالمندان هستند. سالمندان را می‌توان یک جمعیت آسیب‌پذیر در نظر گرفت که دسترسی به فضاهای شهری برای رفاه آنها در جوامع شهری بسیار مهم است (Felip et al, 2021: 2)؛ یکی از راه‌های حمایت از سالمندان برای داشتن زندگی‌ای مطلوب و رضایتبخش، ابتکار شهرها و جوامع دوستدار سالمند است، یک برنامه جهانی که توسط سازمان بهداشت جهانی (WHO) در سال ۲۰۰۷ به منظور انطباق بیشتر شهرها با نیازهای شهروندان مسن‌تر راه‌اندازی شد. سازمان بهداشت جهانی، شهرها و جوامع دوستدار سالمند را این‌گونه تعریف می‌کند: «در یک جامعه دوستدار سالمند، سیاست‌ها، خدمات و ساختارهای

مرتبط با محیط فیزیکی و اجتماعی برای حمایت و توانمندسازی افراد مسن به منظور «سالمندی فعال» برای زندگی در امنیت، برخورداری از سلامتی و ادامه مشارکت کامل در جامعه طراحی شده است (Van Hoof & Marston, 2021: 1). ساخت شهرهای دوستدار سالمند به تدریج در سراسر جهان رواج یافته است. هدف شهرهای دوستدار سالمند برآورده کردن نیازهای سالمندان، بهبود کیفیت خدمات و ایجاد فرصت‌هایی برای افراد مسن برای درک ارزش خود است (Buffel & Phillipson, 2016: 96).

در این راستا خیابان به عنوان یکی از مهم‌ترین اشکال فضاهای عمومی شهری و در جهت تحقق رویکرد شهر دوستدار سالمند، مورد توجه بسیاری از صاحب‌نظران قرار گرفته است. خیابان‌های شهری جزء برجسته‌ای از محیط‌های شهری هستند که امکان حرکت را فراهم کرده، محله‌ها را مشخص نموده و فضاهای عمومی را برای مشارکت اجتماعی فراهم می‌کنند (Xiong et al., 2020: 2). کیفیت خوب فضای خیابان برای سلامت جسمی و روانی سالمندان مفید است (Yeh, 2018: 75). افراد سالمندی که با فضای خیابان مطلوب و با کیفیت زندگی می‌کنند، قادر به انجام فعالیت‌های بیشتر و توسعه شبکه‌های اجتماعی هستند (Du, 2022: 2)؛ بنابراین فضای خیابان و برخی از فضاهای عمومی متصل به آن تأثیر بسزایی بر سلامت سالمندان دارد (Meng et al, 2020: 4) ولی مسئله مهم‌تر این است که از دیدگاه صاحب‌نظرانی همچون برتون میچل (۲۰۰۶) فضای خیابان در راستای پاسخگویی به نیازهای سالمندان باید دارای یک سری الزامات و عناصر معقول و ضروری باشند. آنها نشان می‌دهند که شش اصل کلیدی در طراحی خیابان‌ها وجود دارد، که عبارتند از: آشنایی، خوانایی، متمایز بودن (قابل تشخیص)، در دسترس، راحتی و ایمنی (شکل ۱).

شکل ۱. مؤلفه‌های اصلی خیابان‌های دوستدار سالمند منبع: (Burton & Mitchell, 2006:50)

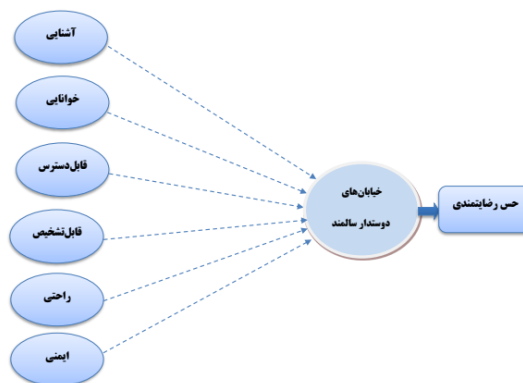
آشنایی: این مؤلفه به میزان شناسایی معابر شهری و وجود مناظر تکراری و آشنا در شهر اشاره دارد. معمولاً استفاده از مبلمان قدیمی برای سالمندان بیشتر قابل درک است و حس آشنایی ایجاد می‌کند. خیابان‌های آشنا همچنین دارای سلسله مراتب بوده و برای سالمندان فرم‌ها، فضاهای باز، ساختمان‌ها و طرح‌ها آشنا هستند (Burton & Mitchell, 2006: 51).
 خوانایی: نمادهای ساده به سالمندان کمک می‌کند جهت، مسیر و موقعیت خیابان را درک کنند و به عبارتی خیابان‌ها برای سالمندان خوانا می‌شود. با توجه به اینکه حافظه و تمرکز افراد با افزایش سن کاهش می‌یابد؛ خیابان‌ها باید به گونه‌ای طراحی شوند که خوانا، به یادماندنی و هدایت‌گر باشد تا سالمندان بتوانند به راحتی مکان خود را پیدا کنند و در شهر حرکت کنند (به عنوان مثال، نام جاده‌ها، علائم راه، نقشه‌های مبتنی بر مکان برای نشان دادن خدمات عمومی) (Bandini & Gasparini, 2021: 561).

قابل تشخیص: این مؤلفه به این امر اشاره دارد که تا چه اندازه خیابان‌های شهری سهولت استفاده (اینکه کجا هستند، چه کاربردهایی دارند و به کجا منتهی می‌شوند)، مشخصات و نوع کاربری خود را به شهروندان نشان می‌دهند (Burton & Mitchell, 2006: 78). این موضوع برای سالمندان نسبت به سایر افراد جامعه اهمیت بیشتری دارد.

قابل دسترسی: خیابان‌های با قابلیت دسترسی خوب، سالمندان را قادر می‌سازند تا به مکان‌هایی که نیاز دارند یا می‌خواهند از آن‌ها بازدید کنند، بدون هیچ‌گونه آسیب جسمی، حسی یا ذهنی دسترسی پیدا کنند. این خیابان‌ها دارای خدمات و امکانات محلی هستند، به یکدیگر متصل بوده، دارای مسیرهای عریض و مسطح و گذرگاه‌های عابر پیاده کنترل شده هستند (Burton & Mitchell, 2006: 92).

راحتی: راحتی عمدتاً به سهولت استفاده از امکانات خود خیابان اشاره دارد. اساساً، راحتی منجر به تسهیل فعالیت‌های کاربران در خیابان می‌شود و استفاده از فضای خیابان را ترویج می‌کند (Landau, 2018). خیابان‌ها و فضاهای شهری با امکاناتی مانند رمپ، پله برقی، فضای مناسب برای استراحت در مسیرهای پیاده‌روی و سرویس‌های بهداشتی و غیره برای سالمندان راحت و لذت‌بخش می‌شوند.

ایمنی: فضای شهری برای سالمندان بدون ترس از مواردی مانند سقوط، حمله یا تصادف، ایمن تلقی می‌شود، این نوع ایمنی با قرار دادن سیستم روشنایی مناسب، ساختمان‌های مشرف به خیابان‌ها (چشم خیابان)، مسیرهای دوچرخه‌سواری مجزا و جاده‌های آسفالت شده و پیاده‌روهای وسیع بدون موانع و چاله‌ها به دست می‌آید (Burton & Mitchell, 2006: 115). بنابراین ایجاد خیابان‌ها با داشتن چنین مؤلفه‌هایی می‌تواند رضایت سالمندان را به همراه داشته باشد؛ رضایت روانی سالمندان یک استاندارد مهم ارزیابی برای ساخت خیابان‌ها و فضاهای دوستدار سالمند است (Li et al., 2022: 1). در این پژوهش هم سعی شده است با بهره‌گیری از این مؤلفه‌های شش‌گانه، تاثیر آنها بر رضایت سالمندان مورد تحلیل و بررسی قرار گیرد (شکل ۲).

شکل ۲. مدل مفهومی پژوهش

روش پژوهش

این پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از لحاظ ماهیت و روش از نوع تحقیقات توصیفی و تحلیلی است. در اولین گام با استفاده از بررسی و مطالعه کتب و اسناد مختلف مرتبط با موضوع، شناخت وضع موجود و تعیین شیوه‌ی جمع‌آوری اطلاعات به گردآوری شاخص‌های مورد نیاز برای بررسی و تنظیم پرسشنامه پرداخته شده است. در گام بعدی، جهت بررسی روایی ابزار پژوهش، پرسشنامه تنظیم شده در اختیار چند تن از اساتید و کارشناسان مرتبط با موضوع مورد مطالعه قرار گرفت که با تایید آنان اعتبار روایی آن تایید گردید. پایایی ابزار از طریق انجام پایلوت و آزمون آلفای کرونباخ بررسی شد. مطابق

جدول شماره ۱ مقدار آلفای کرونباخ برای شاخص‌های مختلف بین ۰/۷۳۷ تا ۰/۸۵۳ متغیر بوده و با توجه به اینکه بالای ۰/۷۰ است پایایی آن تأیید شد.

جدول ۱. میزان آلفای کرونباخ برای ابعاد مختلف پژوهش

بعد	آلفای کرونباخ
ایمنی	۰/۸۵۳
قابل تشخیص بودن	۰/۷۹۶
قابل دسترسی	۰/۸۰۶
آشنایی	۰/۷۸۸
خوانایی	۰/۷۳۷
راحتی	۰/۷۷۱

جامعه آماری این پژوهش، سالمندانی را شامل می‌شود که به هنگام پرسشگری و حضور پژوهشگر در پیاده‌روها و خیابان ملت در طول چند روز (بهار ۱۴۰۲)، در این محدوده در رفت‌وآمد و تردد بودند، نمونه‌گیری به صورت اتفاقی انجام شده و پژوهشگر به گردآوری داده‌ها با توجه به محدودیت‌های انتخاب پاسخگو اکتفا کرده است. بنابراین در جهت هدف پژوهش ۳۰۰ پرسشنامه در بین سالمندان به صورت اتفاقی توزیع و تکمیل شد. این پرسشنامه حاوی سؤالات عمومی و تخصصی است که به صورت طیف لیکرت ارزش‌گذاری و طراحی شده است. در جدول ۲ متغیرهایی به کار رفته در این پژوهش ارائه شده است. نتایج حاصل از پرسشنامه، با استفاده از نرم‌افزار SPSS و آزمون‌های T تک‌نمونه‌ای ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون خطی چندگانه تحلیل و ارزیابی گردیده‌اند.

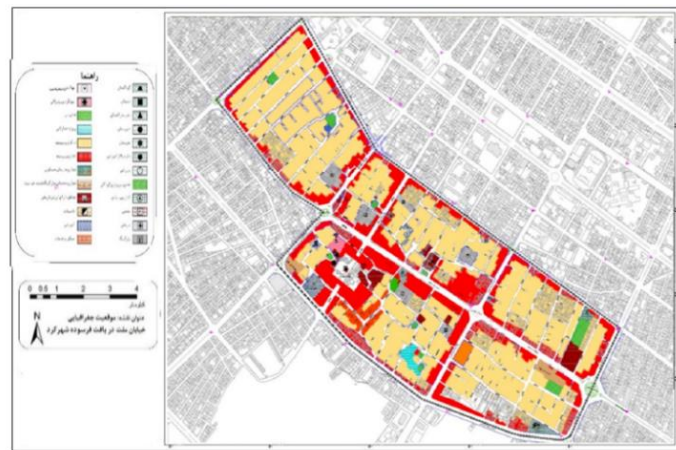
جدول ۲. مؤلفه‌ها و شاخص‌های پژوهش

مؤلفه	شاخص
ایمنی	تعدیل آلودگی صوتی، وجود مناطق امن و سرپوشیده برای نشستن سالمندان، وجود گذرگاه‌های سنگفرش، صاف و بدون لغزش عابر پیاده جهت افراد سالمند، وجود آسانسور، پله‌برقی و شیب مناسب در ساختمان‌های عمومی، هموار و بدون مانع بودن معابر، میزان روشنایی در شب، مسطح بودن و مطلوبیت معابر و پیاده‌روها جهت عبور و مرور ایمن سالمندان
قابل تشخیص بودن	علامت‌گذاری جدول‌ها و گشایش ورودی‌ها، میزان قابل فهم بودن تابلوها، میزان قابل فهم بودن فضا و عدم ترس از زمین خوردن
قابلیت دسترسی	نزدیکی به ایستگاه‌های اتوبوس، تنوع در انتخاب انواع وسایل حمل‌ونقل (تاکسی، اتوبوس)، وجود پارکینگ‌های در دسترس با اولویت استفاده افراد سالمند، وجود تجهیزات مناسب سالمندان در خیابان، تمیز دلپذیر بودن محیط
آشنایی	در دسترس بودن اطلاعات، علائم، مسیرها و مقاصد سفر، تعداد نقاط عبور عرضی از خیابان، آشنا بودن محله، وجود مغازه، درخت‌ها، مسیرهای شناخته‌شده، وجود افراد آشنا در خیابان
خوانایی	احساس امنیت در شب، عدم وجود یا واضح بودن موانع مزاحم در پیاده‌رو، وجود علائم لازم برای خدمات و تسهیلات موجود، واضح بودن تابلوها و علائم خیابانی، دسترسی راحت به خیابان و گم نکردن مسیر
راحتی	میزان آرامش و ساکت بودن خیابان، وجود نیمکت و فضای مناسب برای نشستن، وجود توالت‌های تمیز و مناسب نزدیک، وجود رمپ‌ها و شیب‌های ملایم، نزدیکی به محل سکونت، وجود فضاهای پناهگاه برای حفاظت در مقابل عوامل جوی مانند باران و آفتاب، وجود مبلمان شهری مناسب از جمله سطل زباله، نیمکت و ...
حس رضایت‌مندی	میزان تمایل به رفت و آمد و استفاده از فضای خیابان ملت، میزان رضایت و احساس راحتی در فضای خیابان ملت، میزان ایمن و دلپذیر بودن فضای خیابان ملت در روز و شب

منبع: (عیسی‌لو و همکاران ۱۳۹۴)، (Burton & Mitchell, 2006)، (lak et al, 2019b; li et al, 2022)

محدوده مورد مطالعه

خیابان ملت به‌عنوان یکی از نخستین خیابان‌های شهرکرد است که در محدوده بافت فرسوده این شهر قرار دارد و جز هسته اولیه تشکیل‌دهنده شهر بوده است (شکل ۳) زمان دقیق احداث آن مشخص نیست؛ ولی با توجه به تاریخچه شکل‌گیری شهرکرد می‌توان گفت در سال ۱۲۴۰ هجری قمری شکل گرفته است (کریمی دهکردی و عبداللهی، ۱۳۹۶: ۸۵). خیابان مورد مطالعه در جنوب شهر واقع شده است و از شمال به خیابان سعدی و از جنوب به خیابان خواجه نصیر، از شرق به فلکه آبی و از غرب با چهارراه بازار در ارتباط است (غفاری و محمدی، ۱۳۹۱: ۱۲۴). در واقع موقعیت جغرافیایی خیابان ملت شهرکرد به‌گونه‌ای است که قسمتی از خیابان آن در منطقه ۲ مرز بین محله ۳ و ۴ است و قسمت دیگر آن در منطقه ۱ مرز بین محله ۶ و ۷ است (معاونت برنامه‌ریزی شهرداری شهرکرد، ۱۳۹۶: ۳۱). این خیابان یکی از خیابان‌های اصلی شهرکرد و در واقع شریان اصلی شهر است و بیشترین حجم ترافیک شهر در این خیابان مشاهده می‌شود (غفاری و محمدی، ۱۳۹۱: ۱۲۴).

شکل ۳. موقعیت محدوده مورد مطالعه

خیابان ملت در شرایط فعلی علیرغم اینکه قلب تپنده بازار مرکزی شهر شهرکرد هست با مسائل و مشکلاتی روبرو هست، برخی پیاده‌روها مشمول عملیات کف‌سازی و برخی دیگر نیز به‌صورت غیراصولی اقدام به کف‌سازی شده است که در برخی نقاط آسفالت شده و در برخی دیگر جنس سنگ‌فرش نامناسب و لغزنده است. گودی‌ها و ناهمواری‌هایی که به دلیل حفاری‌های مختلف (جهت تعریض معابر) به وجود آمده و شهرداری شهرکرد هنوز برای رفع آنها اقدامی انجام نداده موجب شکستگی، پیچ‌خوردگی پا و... بسیاری از افراد آسیب‌پذیر از جمله سالمندان می‌شود؛ همچنین در برخی نقاط خیابان ملت عرض پیاده‌روها کمتر از ۲ متر است و یا سرریز کالاهای کاربری‌های تجاری باعث کمتر شدن عرض پیاده‌رو از حد استاندارد شده است (شکل ۴) طبق مشاهدات صورت گرفته از خیابان ملت در برخی قسمت‌ها پل‌های ارتباطی بین پیاده‌رو و سواره‌رو مناسب است اما اکثر پل‌ها برای عبور سالمندان نامناسب است.

شکل ۴. فضاهای شهری نامناسب برای سالمندان در خیابان ملت شهرکرد

یافته‌ها

بررسی آمار توصیفی نشان می‌دهد که در بین افراد نمونه پژوهش، ۷۶ درصد (۲۲۸ نفر) کل نمونه مرد و ۲۴ درصد زن (۷۲ نفر) ۳۶ درصد (۱۰۸ نفر) در رده سنی ۶۵ تا ۷۴ سال، ۵۲ درصد در رده سنی ۷۵ تا ۸۵ ساله و بقیه نمونه مورد بررسی (۱۲ درصد) در رده سنی ۸۵ به بالا هستند، همچنین ۴۴ درصد پاسخ‌گویان زیر دیپلم، ۲۶ درصد دیپلم، ۶ درصد فوق دیپلم، ۱۶ درصد کارشناسی و ۸ درصد دارای تحصیلات کارشناسی ارشد و بالاتر هستند، ۵۲ درصد بازنشسته هستند و سایر افراد نمونه که معادل ۴۸ درصد هست، شاغل، بیکار و خانه‌دار هستند. با توجه به یافته‌های پژوهش مربوط به افراد ساکن در محل سکونت سالمندان، ۳۲ درصد بیان کرده‌اند که تنها زندگی می‌کنند، ۵۸ درصد با همسر، ۴ درصد با فرزندان و در نهایت ۶ درصد گزینه‌ی سایر موارد را انتخاب کرده‌اند. همچنین با توجه به یافته‌های به دست آمده در مورد دلیل خروج از منزل ۱۰ درصد برای کار، ۴۴ درصد برای خرید، ۱۰ درصد برای رفتن به مسجد، ۱۴ درصد برای مراجعه به دکتر، ۶ درصد برای پیاده‌روی و در نهایت ۶ درصد سایر موارد را انتخاب کرده‌اند.

ارزیابی فضای شهری خیابان ملت از دیدگاه سالمندان

ایمنی

نتایج بدست آمده از آزمون T تک نمونه‌ای در ارتباط با مؤلفه «ایمنی» نشان می‌دهد که با در نظر داشتن میانگین حد مطلوبیت عددی ۳، از میان هفت شاخص مورد مطالعه، تنها دو شاخص شامل «میزان روشنایی در شب» و «تجهیز ساختمان‌های عمومی به آسانسور، پله برقی، پله‌های با شیب و ارتفاع کم» دارای میانگین بالاتر از حد مطلوبیت آزمون است (جدول ۳). مقدار منفی آماره T، کرانه‌های بالا و پایین منفی بیان‌کننده عدم مطلوبیت این مؤلفه از دیدگاه سالمندان در محدوده مورد مطالعه است.

جدول ۳. ارزیابی فضای شهری خیابان ملت به لحاظ مؤلفه ایمنی از دیدگاه سالمندان

مطلوبیت عددی آزمون = ۳				
شاخص‌های ایمنی	میانگین	آماره	سطح معناداری	فاصله اطمینان ۹۵ درصد
	آزمون T		پایین‌تر	بالا‌تر
میزان روشنایی در شب	۲/۸۵	۱۳/۱۴	۰/۰۰	۰/۷۳
تجهیز ساختمان‌های عمومی به آسانسور، پله برقی و..	۳/۱۳	۱۷/۴۶	۰/۰۱	-۱/۱۴
سنگ فرش پیاده‌روها	۲/۳۹	-۷/۳۷	۰/۰۰	-۰/۴۶
هموار و بدون مانع بودن معابر	۲/۳۱	-۸/۰۱	۰/۰۰	-۰/۵۲
وجود گذرگاه‌های ایمن عابر پیاده جهت افراد سالمند	۲/۲۰	-۱۰/۶۵	۰/۰۰	-۰/۶۷
وجود کنترل و مقررات محدود کننده سروصدا و آلودگی	۲/۱۷	-۸/۷۹	۰/۰۰	-۰/۶۲
وجود مناطق امن و سرپوشیده برای نشستن سالمندان	۱/۷۱	-۱۴/۲۹	۰/۰۰	-۱/۴۷

مشاهدات صورت گرفته در خیابان ملت نشان می‌دهد که این خیابان چندین سال است که درگیر مسئله تعریض معبر و عقب‌نشینی کاربری‌ها است و همین امر مشکلات ایمنی زیادی را برای گروه‌های آسیب‌پذیر از جمله سالمندان ایجاد کرده است. مسائلی همچون کنده‌کاری‌های کف معابر، نبود کف‌پوش مناسب، موانع وسط پیاده‌رو و پیش‌آمدگی بنا در پیاده‌رو، اختلاف سطح غیر مجاز پیاده‌رو و خیابان، کف‌سازی نامناسب و نامتوازن و وجود مصالح ساختمانی در پیاده‌رو سرریز کالاهای مغازه‌ها به پیاده‌رو و مسدود کردن آن، نبود سرپناه در برابر شرایط نامساعد اقلیمی همه این موارد باعث عدم مطلوبیت خیابان ملت به لحاظ ایمنی شده که این امر نشان از پاسخگو نبودن این محدوده و ایمن نبودن آن برای سالمندان دارد.

قابل تشخیص بودن

نتایج جدول شماره ۴، آزمون T در خصوص مؤلفه «قابل تشخیص بودن» با فرض میانگین حد مطلوبیت عددی ۳، حاکی از آن است که از میان سه شاخص مربوط به این مؤلفه، تنها شاخص «میزان قابل فهم بودن تابلوها» دارای میانگین بالاتری از حد مطلوبیت آزمون است. مقدار T منفی، کرانه‌های بالا و پایین منفی تأییدکننده این وضعیت نامطلوب است.

جدول ۴. ارزیابی فضای شهری خیابان ملت به لحاظ مؤلفه قابل تشخیص بودن از دیدگاه سالمندان

مطلوبیت عددی آزمون = ۳				
شاخص‌های قابل تشخیص بودن	میانگین	آماره	سطح معناداری	فاصله اطمینان ۹۵ درصد
	آزمون T		پایین‌تر	بالا‌تر
میزان قابل فهم بودن تابلوها	۳/۵۲	۹/۴۳	۰/۰۰	۰/۶۴
میزان قابل فهم بودن فضا و عدم ترس از زمین خوردن	۲/۱۴	-۱۰/۶۹	۰/۰۰	-۱/۰۲
علامت گذاری جداول و گشایش ورودی	۲/۰۱	-۹/۹۵	۰/۰۰	-۱/۱۹

قابل دسترس بودن

بر اساس نتایج جدول شماره ۵، از میان هفت شاخص مربوط به مؤلفه «قابل دسترس بودن»، سه شاخص شامل «نزدیکی به ایستگاه‌های اتوبوس» و «تنوع در انتخاب انواع وسایل حمل‌ونقل (تاکسی، اتوبوس)» و «وجود سرویس بهداشتی مناسب و کافی» با سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ دارای میانگین بالاتر از حد مطلوبیت آزمون شده‌اند ولی سایر شاخص‌ها از نظر پاسخگویان نامطلوب ارزیابی شده، مقدار T منفی، کرانه‌های بالا و پایین منفی حاکی از این شرایط نامطلوب است.

جدول ۵. ارزیابی فضای شهری خیابان ملت به لحاظ مؤلفه قابل دسترس بودن از دیدگاه سالمندان

مطلوبیت عددی آزمون = ۳				
شاخص‌های قابل دسترس بودن	میانگین	آماره	سطح معناداری	فاصله اطمینان ۹۵ درصد
	آزمون T			پایین‌تر بالاتر
نزدیکی به ایستگاه‌های اتوبوس	۴/۰۷	۱۳/۴۶	۰/۰۰	۰/۹۱ ۱/۲۲
تنوع در انتخاب انواع وسایل حمل‌ونقل (تاکسی، اتوبوس)	۳/۹۸	۱۲/۳۸	۰/۰۰	۰/۸۲ ۱/۱۳
تمیز و دلپذیر بودن محیط	۲/۹۹	-۰/۱۱	۰/۹۱	-۰/۱۸ ۰/۱۶
مسطح بودن و مطلوبیت پیاده‌روها جهت عبور و مرور سالمندان	۲/۰۴	-۱۳/۲۶	۰/۰۰	-۱/۱۰ -۰/۸۲
وجود تجهیزات مناسب سالمندان در خیابان	۱/۹۸	-۱۲/۸۹	۰/۰۰	-۱/۱۸ -۰/۸۶
وجود پارکینگ‌های در دسترس با اولویت استفاده افراد سالمند	۱/۷۷	-۱۶/۶۹	۰/۰۰	-۱/۳۷ -۱/۰۸

بر اساس بررسی‌ها و مشاهدات صورت گرفته، از لحاظ دسترسی به وسایل حمل‌ونقل عمومی (تاکسی و اتوبوس) شرایط برای سالمندان نسبتاً مطلوب است، ولی از لحاظ دسترسی به پارکینگ در این محدوده این گروه با مشکلاتی مواجه هستند. همچنین در این خیابان پیاده‌روها اکثراً فاقد استاندارد لازم بوده؛ پیاده‌روهای باریک، ناهموار، ترک‌خورده، دارای جدول‌های بلند با سواره‌رو و مسدود شده با موانع فیزیکی، خطرات بالقوه‌ای برای سالمندان در این محور ایجاد کرده است.

آشنایی

مؤلفه آشنایی در قالب پنج شاخص توضیح داده شده است که بر اساس آزمون T، میانگین چهار شاخص شامل «در دسترس بودن اطلاعات، علائم، مسیرها و مقاصد سفر»، «وجود مغازه، درخت‌ها، مسیرهای شناخته شده»، «وجود افراد آشنا در خیابان» و «آشنا بودن محله» از میانگین حد مطلوبیت آزمون، بالاتر شده است. قابل ذکر است که در مورد چهار شاخص اخیر، سطح معناداری مشاهده شده کمتر از ۰/۰۵ است (جدول ۶). این امر نشان از مطلوب بودن خیابان ملت به لحاظ مؤلفه آشنایی دارد. کرانه‌های بالا و پایین مثبت این شاخص‌ها و مقدار T مثبت آنها هم حاکی از این امر است.

جدول ۶. ارزیابی فضای شهری خیابان ملت به لحاظ مؤلفه آشنایی از دیدگاه سالمندان

مطلوبیت عددی آزمون = ۳				
شاخص‌های آشنایی	میانگین	آماره	سطح معناداری	فاصله اطمینان ۹۵ درصد
	آزمون T			پایین‌تر بالاتر
در دسترس بودن اطلاعات، علائم، مسیرها و مقاصد سفر	۴/۲۱	۱۵/۲۱	۰/۰۰	۱/۰۵ ۱/۳۷
وجود مغازه، درخت‌ها، مسیرهای شناخته شده	۳/۷۹	۱۰/۰۹	۰/۰۰	۰/۶۳ ۰/۹۴
وجود افراد آشنا در خیابان	۳/۶۸	۷/۸۷	۰/۰۰	۰/۵۱ ۰/۸۵
آشنا بودن محله	۳/۵۳	۶/۸۷	۰/۰۰	۰/۳۷ ۰/۶۸
تعداد نقاط عبور عرضی از خیابان	۲/۱۴	-۱۱/۸۱	۰/۰۰	-۱/۰۳ -۰/۶۸

با توجه به اینکه خیابان ملت شهرکرد یکی از محورهای قدیمی و تاریخی شهر شهرکرد هست و تا حدودی فضا و چارچوب اصلی آن حفظ شده است، به لحاظ شاخص آشنایی مطلوب بوده و اکثر کاربری‌ها، مسیرها و فضای شهری و محله برای سالمندان شناخته شده است.

خوانایی

در ارتباط با مؤلفه خوانایی پنج شاخص مطرح شده است که در بین آنها سه شاخص «وجود علائم لازم برای خدمات و تسهیلات موجود»، «واضح بودن تابلوها و علائم خیابانی» و «دسترسی راحت به خیابان و گم نکردن مسیر» با میانگین

بالتر از حد مطلوبیت و سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ در جدول ۷ مشاهده می‌شوند.

جدول ۷. ارزیابی فضای شهری خیابان ملت به لحاظ مؤلفه خوانایی از دیدگاه سالمندان

مطلوبیت عددی آزمون = ۳					
فاصله اطمینان ۹۵ درصد		سطح معناداری	آماره آزمون T	میانگین	شاخص‌های خوانایی
پایین‌تر	بالتر				
۰/۸۹	۰/۵۸	۰/۰۰	۹/۲۵	۳/۷۴	وجود علائم لازم برای خدمات و تسهیلات موجود
۰/۷۴	۰/۳۵	۰/۰۰	۵/۶۸	۳/۵۵	واضح بودن تابلوها و علائم خیابانی
۰/۶۷	۰/۳۰	۰/۰۰	۵/۲۲	۳/۴۹	دسترسی راحت به خیابان و گم نکردن مسیر
-۰/۴۴	-۰/۶۳	۰/۰۴	-۱۰/۰۶	۲/۴۷	احساس امنیت در شب
-۰/۴۶	-۰/۷۴	۰/۰۰	-۸/۸۶	۲/۳۵	عدم وجود یا واضح بودن موانع مزاحم در پیاده‌رو

به لحاظ خوانایی فضای محدوده مورد مطالعه با توجه به مشاهدات میدانی وضعیت در هنگام روز تا حدودی مطلوب است، نمادها، علائم گرافیکی و تابلوهای راهنمایی برای جهت‌یابی مناسب هستند ولی از طرفی بیرون رفتن به خصوص در هنگام شب برای قشر سالمند ترسناک است معابر و فضاهای شهری از روشنایی و خوانایی مطلوب برخوردار نیستند و ایمنی و امنیت سالمندان تهدید می‌شود.

راحتی

مؤلفه راحتی با هفت شاخص سنجیده شده است. نتایج آزمون T، در جدول ۸، نشان می‌دهد که به جز شاخص «نزدیکی به محل سکونت»، هیچ یک از شاخص‌ها دارای میانگین بالاتر از میانگین حد مطلوبیت آزمون نشده‌اند. مقدار منفی آماره T، کرانه‌های بالا و پایین منفی عدم مطلوبیت این مؤلفه از دیدگاه سالمندان است.

جدول ۸. ارزیابی فضای شهری خیابان ملت به لحاظ مؤلفه راحتی از دیدگاه سالمندان

مطلوبیت عددی آزمون = ۳					
فاصله اطمینان ۹۵ درصد		سطح معناداری	آماره آزمون T	میانگین	شاخص‌های راحتی
پایین‌تر	بالتر				
۰/۱۴	-۰/۲۶	۰/۰۲	۱/۶۰	۳/۰۱	نزدیکی به محل سکونت
۰/۱۲	-۰/۲۴	۰/۵۱	-۰/۶۶	۲/۹۴	وجود مبلمان شهری مناسب از جمله سطل زباله، نیمکت و غیره
-۰/۵۳	-۰/۹۱	۰/۰۰	-۷/۶۳	۲/۲۸	وجود فضاهای پناهگاه برای حفاظت در مقابل عوامل جوی
-۰/۶۴	-۱/۰۲	۰/۰۴	-۸/۵۱	۲/۱۸	وجود توالت‌های تمیز و مناسب نزدیک
-۰/۶۷	-۰/۹۹	۰/۰۰	-۱۰/۱۵	۲/۱۷	میزان آرامش و ساکت بودن خیابان
-۰/۶۹	-۱/۰۴	۰/۰۰	-۱۰/۱۱	۲/۱۳	وجود نیمکت و فضای مناسب برای نشستن
-۰/۷۹	-۱/۱۵	۰/۰۰	-۱۰/۸۶	۲/۰۳	وجود رمپ‌ها و شیب‌های ملایم

عموماً در دسترس بودن مبلمان شهری و محدوده‌هایی مجهز به نیمکت به‌عنوان یک ضرورت شهری برای سالخوردگان مطرح است. در محدوده مورد مطالعه هیچ تجهیزات و مبلمان خاصی برای عابران و مخصوصاً سالمندان تعبیه نشده و تعداد محدودی نیمکت در محدوده مشاهده می‌شود که جانمایی آنها هم مناسب نیست، کمبود سرویس‌های بهداشتی مختص سالمندان، نبود سرپناه در برابر شرایط نامساعد اقلیمی نیز از جمله موارد مورد شکایت سالمندان در این محدوده است.

تحلیل همبستگی عناصر و مؤلفه‌های خیابان ملت از دیدگاه سالمندان

جهت بررسی ارتباط بین متغیرهای پژوهش از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شد. نتایج به دست آمده از تجزیه و تحلیل داده‌ها در جدول ۹، نشان می‌دهد که بین عناصر و مؤلفه‌های شش‌گانه مورد بررسی در خیابان ملت و حس رضایتمندی رابطه مثبت و معنادار وجود دارد. در بین متغیرهای مورد بررسی، خوانایی با مقدار $0/347$ کمترین میزان همبستگی و متغیر ایمنی با مقدار $0/609$ دارای بیشترین میزان همبستگی با حس رضایتمندی بوده‌اند؛ این بدان معناست که هرچه مطلوبیت و درجه پاسخگویی فضاهای شهری در محدوده مورد مطالعه بیشتر باشد، به همان اندازه حس رضایتمندی روانی سالمندان بیشتر خواهد شد.

جدول ۹. آزمون همبستگی شاخص‌های پژوهش

متغیرهای پژوهش	نوع آزمون همبستگی	ضریب همبستگی مقدار (r)	نوع رابطه	سطح معناداری
ایمنی	پیرسون	$0/609$	مثبت و معنادار	$0/000$
قابل تشخیص بودن	پیرسون	$0/503$	مثبت و معنادار	$0/000$
قابل دسترس بودن	پیرسون	$0/524$	مثبت و معنادار	$0/000$
آشنایی	پیرسون	$0/478$	مثبت و معنادار	$0/000$
خوانایی	پیرسون	$0/347$	مثبت و معنادار	$0/000$
راحتی	پیرسون	$0/485$	مثبت و معنادار	$0/000$

بررسی نقش مؤلفه‌های شش‌گانه بر احساس رضایتمندی سالمندان

پس مشخص شدن وجود رابطه معنادار میان مؤلفه‌های شش‌گانه و احساس رضایتمندی سالمندان، در مرحله بعد جهت بررسی نقش مؤلفه‌های خیابان دوستدار سالمند (شامل ایمنی، قابل تشخیص بودن، قابل دسترس بودن، آشنایی، خوانایی و راحتی) به‌عنوان متغیرهای مستقل پژوهش و میزان رضایتمندی سالمندان از فضای شهری به‌عنوان متغیر وابسته و همچنین مشخص کردن اینکه تغییرات متغیر وابسته، تحت تأثیر تغییرات کدام یک از متغیرهای مستقل قرار می‌گیرد؛ یا به‌بیان دیگر کدام یک از متغیرهای مستقل به‌صورت معنی‌داری با میزان رضایتمندی سالمندان ارتباط دارند، از روش رگرسیون خطی چندگانه استفاده شده است. جدول ۱۰ نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون شاخص‌های فضای شهری خیابان ملت و میزان رضایتمندی سالمندان را نشان می‌دهد.

جدول ۱۰. خلاصه آماره‌های مربوط به رگرسیون چندگانه براساس شاخص‌های پژوهش

مدل	ضریب همبستگی (R)	ضریب تعیین (R^2)	ضریب تعیین تعدیلی (Adjusted R^2)	F	سطح معناداری
اینتر	$0/685$	$0/548$	$0/508$	$18/570$	$0/000$

نتایج تحلیل رگرسیون نشان می‌دهد که متغیر خیابان‌های دوستدار سالمند (با مؤلفه‌های شش‌گانه) با میزان رضایتمندی آنان دارای ضریب همبستگی $0/685$ است. همچنین، ضریب تعیین تعدیل شده حاکی از آن است که $50/8$ درصد از تغییرات حس رضایتمندی از طریق ترکیب خطی متغیرهای مستقل تبیین شده است؛ به عبارتی، متغیرهای مستقل توانسته‌اند بیشتر از 50 درصد تغییرات متغیر وابسته یعنی حس رضایتمندی را تبیین کنند (جدول ۱۰). همچنین بر اساس جدول ۱۰، با توجه به مقدار محاسبه شده‌ی F در سطح اطمینان 99 درصد، این‌گونه استنتاج می‌شود که ترکیب خطی متغیرهای مستقل به شیوه معناداری قادر به پیش‌بینی نسبی تغییرات متغیر وابسته (حس رضایتمندی) است. گفتنی است که سایر تغییرات متغیر

وابسته از طریق مطالعه و بررسی آماری آن دسته از شاخص‌هایی مقدرو خواهد بود که در شمار شاخص‌های این پژوهش جای نگرفته‌اند.

جدول ۱۱. ضرایب میزان شدت اثرگذاری متغیرهای مستقل (مؤلفه‌های شش‌گانه) بر متغیر وابسته (حس رضایتمندی)

متغیر	ضریب غیراستاندارد (B)	خطای استاندارد شده	ضریب استاندارد شده (Beta)	t	سطح معناداری
مقدار ثابت	۳/۳۴	۰/۷۷۴	-	۱/۳۹۱	۰/۰۲۴
ایمنی	۰/۶۴۳	۰/۰۶۹	۰/۵۴۱	۱/۵۲۳	۰/۰۰۱
قابل تشخیص بودن	۰/۴۱۵	۰/۱۸۰	۰/۳۳۶	۰/۶۸۷	۰/۰۰۰
قابل دسترس بودن	۰/۵۷۰	۰/۰۳۳	۰/۴۶۸	۱/۳۵۴	۰/۰۰۰
آشنایی	۰/۳۱۱	۰/۱۰۶	۰/۲۴۱	۰/۱۲۶	۰/۰۰۰
خوانایی	۰/۲۳۵	۰/۰۸۳	۰/۱۷۴	۰/۵۲۴	۰/۰۰۱
راحتی	۰/۳۳۸	۰/۱۱۲	۰/۲۶۶	۰/۰۲۱	۰/۰۰۳

ضرایب استاندارد تأثیر متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته نشان می‌دهد که از میان شش مؤلفه در نظر گرفته شده به عنوان متغیر مستقل، ایمنی (بتای ۰/۵۴۱)، قابل دسترس بودن (بتای ۰/۴۶۸)، قابل تشخیص بودن (بتای ۰/۳۳۶) اولویت‌های اول تا سوم را در میزان تبیین‌کنندگی و بالا بردن حس رضایتمندی سالمندان در محدوده مورد مطالعه داشته‌اند. در واقع با توجه به تحلیل یافته‌ها می‌توان گفت شاخص‌هایی همچون تعدیل آلودگی صوتی، ایجاد مناطق امن و سرپوشیده برای نشست سالمندان، ایجاد گذرگاه‌های سنگفرش و صاف عابر پیاده برای عبور افراد سالمند در جهت ممانعت از لیز خوردگی یا تنه خوردن، علامت‌گذاری جدول‌ها و گشایش ورودی‌ها، میزان قابل فهم بودن تابلوها، میزان قابل فهم بودن فضا و عدم ترس از زمین خوردن، دسترسی به تجهیزات و تسهیلات شهری (همچون ایستگاه‌های اتوبوس، پارکینگ‌ها و...) در ارتقای حس رضایتمندی سالمندان، می‌تواند مؤثر واقع شود.

بر اساس نتایج بدست آمده، رضایتمندی سالمندان از فضای شهری خیابان ملت به میزان قابل توجهی به سطح انتظارات سالمندان و همچنین میزان ادراک و ارزیابی آنها از خیابان به عنوان یک فضای شهری و عناصر مربوط به آن بستگی دارد. هر کدام از مؤلفه‌های شش‌گانه مورد ارزیابی به وسیله شاخص‌های خاصی تبیین می‌شوند، مدیران، طراحان و برنامه‌ریزان شهری با تلاش در جهت ارتقای این شاخص‌ها می‌توانند گام‌هایی اساسی در جهت تقویت مؤلفه‌های شش‌گانه (ایمنی، راحتی، قابل دسترس بودن، قابل تشخیص بودن، خوانایی و آشنایی)، برداشته و خیابان‌های شهری از جمله خیابان ملت شهر شهرکرد به عنوان فضایی دلپذیر و دوستدار سالمندان عمل کرده و موجبات رضایتمندی آنها را فراهم نماید.

بحث

این پژوهش با هدف بررسی مطلوبیت فضاهای شهری در جهت رضایتمندی روانی سالمندان با تأکید بر خیابان ملت شهر شهرکرد انجام شده است. در راستای دستیابی به این هدف و سنجش میزان مطلوبیت فضای شهری خیابان ملت، با بهره‌گیری از آزمون تی-تک‌نمونه ای از شش مؤلفه اصلی شامل ایمنی، قابل تشخیص بودن، قابل دسترس بودن، آشنایی، خوانایی، راحتی و عناصر و شاخص‌های مربوط به آنها استفاده شده است. بررسی نتایج پژوهش نشان می‌دهد که از میان شش مؤلفه مورد مطالعه، تنها دو مؤلفه آشنایی و خوانایی وضعیتی به مراتب بهتر نسبت به سایر مؤلفه‌ها دارا بوده، به طور کلی با توجه به نتایج این بخش می‌توان گفت از دیدگاه سالمندان، محدوده مورد مطالعه دارای شرایط مطلوبی نبوده و

پاسخگوی نیازهای آنها نیست. این نتیجه با تحقیق عیسی لو و همکاران (۱۳۹۴) و علی‌الحسابی و رفیعی (۱۳۹۱) که بیان کردند فضاهای شهری در حال حاضر نه تنها پاسخگوی نیازهای سالمندان که حتی پاسخگوی افراد سالم نیز نمی‌باشند، همسو است. همچنین با استفاده از آزمون ضریب همبستگی پیرسون مشخص شد که بین مؤلفه‌های شش‌گانه و حس رضایتمندی روانی سالمندان رابطه مثبت و معنادار وجود دارد و در بین آنها شاخص ایمنی با ضریب 0/609 دارای بیشترین همبستگی با متغیر وابسته است. آزمون رگرسیون چندگانه هم نتایج مشابهی به دست می‌دهد؛ بدین معنی که با لحاظ کردن مؤلفه‌های شش‌گانه (ایمنی، قابل تشخیص بودن، قابل دسترس بودن، آشنایی، خوانایی، راحتی) به عنوان متغیر مستقل و حس رضایتمندی روانی به عنوان متغیر وابسته این نتیجه حاصل شد که همه مؤلفه‌های مورد بررسی بر رضایتمندی سالمندان تأثیرگذار هستند؛ به طوری که این عوامل توانسته‌اند بیشتر از ۵۰ درصد تغییرات متغیر وابسته را تبیین کنند و از بین این عناصر، مؤلفه ایمنی و شاخص‌های مربوط به آن بیشترین تأثیر رگرسیونی را در تبیین رضایتمندی سالمندان در خیابان ملت شهر شهرکرد دارد. نتایج به دست آمده با پژوهش‌های جورج (۲۰۱۷)، شیونگ و همکاران (۲۰۲۰) لی و همکاران (۲۰۲۲) همخوانی دارد، پژوهش اخیر بیان می‌کند که بین مطلوبیت خیابان‌ها و حس رضایتمندی روانی سالمندان رابطه مثبت وجود دارد، همچنین ارتقای ایمنی خیابان‌ها نقشی به مراتب بیشتر در ایجاد و القای این حس دارد. و منجر به مراجعه و استفاده بیشتر از فضای خیابان می‌شود.

با توجه به نتایج به دست آمده می‌توان گفت خیابان ملت شهرکرد به عنوان بازار مرکزی و نماد اصلی شهر و بارزترین فضای عمومی شهرکرد با مشکلات متعددی مواجه بوده و نتوانسته رضایت شهروندان مخصوصاً گروه‌های آسیب‌پذیر همچون سالمندان را فراهم کند؛ وضعیت برخی از شاخص‌های مورد بررسی همچون عدم وجود مناطق امن و سرپوشیده برای نشستن سالمندان، عدم وجود کنترل و مقررات محدود کننده سروصدا و آلودگی، نبود علامت‌گذاری در جداول و گشایش ورودی‌ها، ترس از زمین خوردن، عدم وجود پارکینگ‌های در دسترس با اولویت استفاده افراد سالمند، عدم وجود تجهیزات و مبلمان مناسب سالمندان در خیابان، وجود موانع مزاحم در پیاده‌روها، کف‌سازی نامناسب پیاده‌روها، طولانی شدن عملیات تعریض و توسعه در این محور و به وجود آمدن مشکلات متعدد برای عابرین مخصوصاً سالمندان، نبود رمپ‌ها و شیب‌های ملایم، ترس از برخورد با موتور سوارها، مشکل‌سازتر از بقیه شاخص‌های مورد مطالعه است که بیشترین نارضایتی سالمندان در خیابان ملت را در برداشته است. بنابراین ضروری است که در برنامه‌ریزی‌های آینده، رفاه و آسایش سالمندان با در نظر گرفتن شاخص‌های شش‌گانه خیابان‌های دوستدار سالمند در اولویت قرار گیرد.

نتیجه‌گیری

پدیده شهرنشینی روند جهانی قرن بیست‌ویکم است که دولت‌ها و نهادها را ملزم به طراحی و برنامه‌ریزی توسعه شهرها با توجه به کیفیت زندگی شهروندان می‌کند. همچنین با توجه به روند رو به رشد جمعیت سالمند و پیری گسترده، افزایش تقاضای خدمات و زیرساخت‌ها برای شهروندان سالمند، فعالیت برنامه‌ریزان و مدیران شهری را بسیار چالش‌برانگیز می‌کند. سازمان جهانی بهداشت در سال‌های اخیر روند همگرایی پیری و شهرنشینی را شناسایی کرد و مفهوم شهرهای دوستدار سالمند را معرفی کرد، در این راستا توسعه مناطق ویژه عابرین پیاده و به طور کلی ترویج پیاده‌روی در مناطق شهری به یک الزام اجباری برای طراحی شهرهای آینده تبدیل شده است. این امر روابط اجتماعی سالمندان را تقویت می‌کند. ارتباطات اجتماعی یکی از راه‌های مهم دستیابی سالمندان به سلامت اجتماعی است و فضای خیابان یکی از حاملان تحقق آن است. خیابان‌ها و فضاهای عمومی آن‌ها می‌توانند انزوای اجتماعی سالمندان را کاهش دهند و رضایتمندی و سلامتی

روانی و جسمی آنها را به همراه داشته باشد. این پژوهش با درک اهمیت این موضوع فضای خیابان ملت شهرکرد را با بهره‌گیری از مؤلفه‌ها و شاخصه‌های خیابان‌های دوستدار سالمند مورد بررسی قرار داد و با توجه به نتایج به دست آمده مشخص شد، که این خیابان در ایجاد حس رضایتمندی سالمندان موفق عمل نکرده و نتوانسته فضایی دلپذیر و امن را برای این گروه فراهم کند. مخصوصاً در ارتباط با شاخص‌ها و مؤلفه‌های ایمنی، راحتی و در دسترس بودن مشکلات زیادی در محدوده وجود دارد. در این محور، شرایط نامطلوب پیاده‌روها و کف‌سازی نامناسب بر توانایی راه رفتن افراد مسن تأثیر زیادی داشته و مشکلات فراوانی در این خیابان ایجاد کرده است، همچنین سرریز کالاهای مغازه‌ها به پیاده‌رو و یا پارک اتومبیل، موتور و دوچرخه در پیاده‌روها، چالش‌های زیادی برای سالمندان به دنبال داشته، از سوی دیگر لغزندگی کف‌سازی بعد از بارش برف و باران نیز احتمال آسیب‌دیدگی افراد سالمند را افزایش داده؛ همچنین پیاده‌روهای شیب‌دار و بدون رمپ در این محدوده و مسیرهای فاقد نوپردازی مناسب، سالمندان را با مشکلاتی مواجه ساخته که این چالش‌ها، عدم رضایت این گروه از جامعه را به همراه داشته است. با این وجود با توجه به روند افزایش جامعه سالمندان این محور اصلی از شهر شهرکرد نیازمند برنامه‌ریزی‌های فوری و مناسب است؛ برنامه‌ریزی که رفاه افراد مسن را در نظر گرفته و محیط شهری راحت، ایمن و بدون نگرانی را برای زندگی روزمره و سفر سالمندان تضمین نماید. در راستای دستیابی به این هدف مهم و متناسب با مؤلفه‌های خیابان‌های دوستدار سالمند، پیشنهادات زیر ارائه می‌شود:

- تسریع در عملیات توسعه و تعریض پیاده‌رو خیابان ملت و بازسازی پیاده‌روهای آن با کف‌سازی مناسب، سنگفرش صاف، و بدون لغزش.

- جهت سهولت در رفت‌وآمد سالمندان علامت‌گذاری جداول و مفهوم بودن ورودی‌ها مورد توجه قرار گیرد.

- کاربری‌ها و ساختمان‌های قدیمی و مورد علاقه‌ی سالمندان در جهت تقویت مؤلفه آشنایی، در این فضای شهری حفظ شود.

- ایجاد مبلمان شهری ترجیحاً به صورت نیمکت و متناسب با آرگونومی سالمندان

- تقویت حمل‌ونقل عمومی مقرون به صرفه، در دسترس، متناوب و مکرر مورد نیاز سالمندان

- فراهم آوردن امکان عبور ایمن از عرض خیابان با ایجاد جزیره‌های ترافیکی، نوارهای عرضی غیرلغزنده برای گذر پیاده و تعبیه شمارش معکوس دیداری در گذر از خیابان(تا بدانند چه قدر زمان برای عبور دارند)

- ساختمان‌های عمومی و کاربری‌های پرمراجعه و ورودی‌های اصلی آن‌ها در خیابان، کاملاً آشکار باشد و به گونه‌ای طراحی شود که سالمندان بتوانند آن‌ها را تشخیص دهند و برای آنها قابل فهم باشد.

- برای مبلمان شهری نظیر کیوسک روزنامه فروشی، باجه‌ی تلفن و ... رنگ مشخصی به کار گرفته شود. چنانچه این اجزا و عناصر از قبل در محیط بوده‌اند سعی شود همان رنگ قبلی حفظ و در صورت نیاز ترمیم شود به کار بردن رنگ‌های جدید در مبلمان شهری موجب ناآشنایی می‌شود.

- ایجاد مبلمان شهری و فضاهای امن و برای سالمندان، ساخت توالت‌های مناسب، ایجاد رمپ‌ها و شیب‌های ملایم و ایجاد سیستم روشنایی مناسب در جهت تأمین راحتی سالمندان در خیابان ملت ضروری می‌باشد.

حامی مالی

این اثر حامی مالی نداشته است.

سه‌م نویسنده‌گان در پژوهش

نویسنده‌گان در تمام مراحل و بخش‌های انجام پژوهش سه‌م برابر داشتند.

تضاد منافع

نویسنده‌گان اعلام می‌دارند که هیچ تضاد منافی در رابطه با نویسندگی و یا انتشار این مقاله ندارند.

تقدیر و تشکر

نویسنده‌گان از همه کسانی که در انجام این پژوهش به ما یاری رساندند، به ویژه کسانی که کار ارزیابی کیفیت مقالات را انجام دادند، تشکر و قدردانی می‌نمایند.

منابع

- چرخ‌چیان، مریم؛ دانشپور، سید عبدالهادی. (۱۳۸۸). بررسی مؤلفه‌های طراحی فضاهاى عمومی پاسخگو. *نشریه جغرافیا و برنامه‌ریزی*، ۳۰(۱۴)، ۵۳-۸۵.
- رخشانی‌نسب، حمید رضا؛ حسینی، سید علی و ستار زاده، نظام‌الدین. (۱۴۰۱). ارزیابی شاخص‌های شهر مطلوب سالمندان (نمونه مورد مطالعه: شهر یاسوج). *جغرافیا و توسعه فضای شهری*، ۹(۳)، ۵۹-۸۱.
- علی‌الحسابی، مهران و رفیعی، فرخنده. (۱۳۹۱). ارزیابی نیازمندی‌های سالمندان در فضاهاى شهری نمونه موردی: پارک خلدبرین شیراز. *نشریه معماری و شهرسازی آرمان شهر*، ۹(۵)، ۲۵۷-۲۴۷.
- عیسی‌لو، شهاب‌الدین؛ جمعه‌پور، محمود و خاکساری رفسنجانی، علی. (۱۳۹۴). نیازها و مشکلات سالمندان در فضای شهری، نمونه موردی: خیابان‌های مرکزی شهر قم. *پژوهشنامه مددکاری اجتماعی*، ۶(۲)، ۳۹-۱.
- غفاری، سید رامین و محمدی ده چشمه، پژمان. (۱۳۹۱). بررسی پدیده سد معبر در پیاده‌روهای شهری (مطالعه موردی: شهرکرد-خیابان ملت). *فصلنامه اطلاعات جغرافیایی سپهر*، ۲۱(۸۴)، ۱۲۱-۱۳۲.
- کریمی، فروغ و عبداللهی، علی اصغر. (۱۳۹۶). ایجاد پیاده‌راه برای ارتقاء نشاط و سرزندگی در فضاهاى شهری (نمونه موردی: خیابان ملت شهرکرد، حدفاصل میدان ۱۲ محرم تا چهار راه بازار). *برنامه‌ریزی فضایی*، ۷(۱)، ۸۱-۱۰۰.
- محمودزاده حسن؛ آقایی، توکل و حاتمی، داوود. (۱۴۰۰). بررسی و تحلیل وضعیت سالمندی جمعیت ایران. *فصلنامه تحقیقات جغرافیایی*، ۳۷(۱)، ۱۱۱-۱۲۵.
- مرکز آمار ایران. (۱۳۹۵). سرشماری عمومی نفوس و مسکن، استان چهارمحال و بختیاری. معاونت برنامه‌ریزی شهرداری شهرکرد. (۱۳۹۶). سالنامه آماری شهر شهرکرد.
- مقیمی، نوید و مومنی، کورش. (۱۳۹۸). بررسی و ارزیابی کارایی فضاهاى شهری در نیازمندی‌های سالمندان با تاکید بر پارک‌های شهری. *فصلنامه نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی*، ۱۱(۳)، ۳۹۷-۴۱۴.

References

- Alalhesabi, M., & Rafiee, F. (2013). Evaluation of the Requirements in Public Space for Elderly: A Case Study in Kholdebarin Park, Shiraz, Iran. *Armanshahr Architecture & Urban Development*, 5(9), 247-257. [In Persian].
- Alidoust, S., Bosman, C., & Holden, G. (2019). Planning for healthy ageing: How the use of third places contributes to the social health of older populations. *Ageing & Society*, 39(7), 1459-1484. doi:10.1017/S0144686X18000065
- Bandini, S., & Gasparini, F. (2021). Social and Active Inclusion of the Elderly in the City Through

- Affective Walkability. *Rev Socionetwork Strat*, 15, 557–573. doi.org/10.1007/s12626-021-00091-8
- Beard, JR., Petitot, C. (2010). Ageing and Urbanization: Can Cities be Designed to Foster Active Ageing?. *Public Health Reviews*, 32, 427–450
- Buffel, T., & Phillipson, C. (2016). Can global cities be ‘age-friendly cities’? Urban development and ageing populations. *Cities*, 55, 94–100. doi: 10.1016/j.cities.2016.03.016
- Burton, E., Mitchell, L., (2006). Inclusive Urban Design, Streets for Life. *Architectural Press*, First edition, UK.
- Carmona, M. (2019). Principles for public space design, planning to do better. *Urban Design International*, 24, 47–59.
- Ghafari, S. R., & Mohamadi Dehcheshme, P. (2013). An Investigation of Blocking Phenomenon in Urban Pavements - case study of shahr-e-kord-melat Street. *Quarterly of Geographical Data (SEPEHR)*, 21(84), 121-132. [In Persian].
- Charkhchian, M., & Daneshpour, S.A. (2010). The Study Of Responsible Public Space Designing Components. *Journal of Geography and Planning*, 14(30), 53-85. [In Persian].
- Chau, H.W., Jamei, E. (2021). Age-Friendly Built Environment. *Encyclopedia*, 1(3), 781-791. doi.org/10.3390/encyclopedia1030060
- Du Y, Huang W. (2022). Evaluation of Street Space Quality Using Streetscape Data: Perspective from Recreational Physical Activity of the Elderly. *ISPRS International Journal of Geo-Information*, 11(4), 2-41. doi.org/10.3390/ijgi11040241
- Felip, R.A., Rua, M.J., & Kouidmi, F. (2021). An Inclusive Model for Assessing Age-Friendly Urban Environments in Vulnerable Areas. *Journals Sustainability*, 13 (15), 8352. doi.org/10.3390/su13158352
- Iran Statistics Center (2015). General population and housing census, Chaharmahal and Bakhtiari province. [In Persian].
- Isalou, S., j, M., & kh, A. (2015). The Needs and Problems of the Elderly in Urban Areas: A Case Study of Central Qom , *Journal of Social Work Research*, 2(6), 1-39. [In Persian].
- George., A. (2017). Design Considerations in Designing Age-Friendly Streets. *RIMSON publishers*, <http://www.crimsonpublishers.com>
- Kang, C., Fan, D., and Jiao, H. (2021). Validating activity, time, and space diversity as essential components of urban vitality. *Environ. Plann. Urban Analy. City Sci*, 48, 1180–1197. doi: 10.1177/2399808320919771
- Karimi, F., & Abdollahi, A. A. (2017). Creating pedestrians to enhance alacrity and vitality in urban spaces (Case Study: Mellat Street, Shahr-e-Kord, between the 21th Muharram Square and Bazaar). *Spatial Planning*, 7(1), 81-100. [In Persian].
- Lak, A., Aghamolaei, R., Baradaran. H.R., & Myint, P.K. (2019a.). Creating Successful Elder-Friendly Spaces: A Conceptual Framework for Urban Public Spaces. *Research Square*; DOI: 10.21203/rs.2.15391/v1.
- Lak, A., Aghamolaei, R., Baradaran, H.R. Myint, P.K . (2019b.). Development and validation of elder-friendly urban spaces questionnaire (EFUSQ). *BMC Geriatr*, 19, 336. doi.org/10.1186/s12877-019-1355-0
- Lak, A., Aghamolaei, R., Baradaran, H. R., & Myint, P. K. (2020). A framework for elder-friendly public open spaces from the Iranian older adults’ perspectives: A mixed-method study. *Urban Forestry Urban Greening*, 56. doi: 10.1016/j.ufug.2020.126857.
- Landau, L. B. (2018). Friendship fears and communities of convenience in Africa’s urban estuaries: Connection as measure of urban condition. *Urban Stud*, 55, 505–521. doi: 10.1177/0042098017699563
- Li, X., Qian, Y., Zeng, J., Wei, X., & Guang, X. (2021). The influence of stripcity street network structure on spatial vitality: Case studies in lanzhou, China. *Land* 10:1107. doi: 10.3390/land10111107
- Li, J., Gao, X., Qiu, Y., Ling, Y. (2022). Aging-friendly cities: Investigating the effects of street usage on the psychological satisfaction of older adults in megacities. *Front Psychol*, 20(13), 942301. doi: 10.3389/fpsyg.2022.942301
- Mahmoudzadeh, H., Aghayari, Hir. T, Hatami, D. (2022). Study and Analysis of the Elderly Population of the Iran. *GeoRes*, 37(1), 111-125. [In Persian].

- Meng, L., Wen, K.H., Zeng, Z., Brewin, R., Fan, X., & Wu, Q. (2020). The Impact of Street Space Perception Factors on Elderly Health in High-Density Cities in Macau—Analysis Based on Street View Images and Deep Learning Technology. *Sustainability*, 12(5), 1799. doi.org/10.3390/su12051799
- Moghipi, N., & Momeni, K. (2018). Investigating and evaluating the efficiency of urban spaces in the needs of the elderly with an emphasis on urban parks. *Quarterly of New Approaches in Human Geography*, 11(3), 397-414. [In Persian].
- Peng, Y.H., Cheng, Z.B., Fu, P., Gao, L.Y., Cai, X. and Jiang, Y.Y. (2022) A Study on the Elderly-Orientation of Urban Public Space. *Open Access Library Journal*, 9, 1-11. doi: 10.4236/oalib.1109616.
- Planning Deputy of Shahrekord Municipality. (2016). *Statistical yearbook of Shahrekord city*. [In Persian].
- Rakhshanasab, H. R., Hosseini, S. A., & Sattarzadeh, N. (2022). Evaluating Indicators of the Desirable City for the Elderly (Case Study: Yasuj City). *Geography and Urban Space Development*, 9(3), 59-81. [In Persian].
- Southon, G. E., Jorgensen, A., Dunnett, N., Hoyle, H., & Evans, K. L. (2017). Biodiverse perennial meadows have aesthetic value and increase residents' perceptions of site quality in urban green-space. *Land. Urban Plan*, 158, 105–118. doi: 10.1016/j.landurbplan.2016.08.003
- Smets, P., and Sneep, K. (2017). Tenure mix: Apart or together? Home-making practices and belonging in a Dutch street. *J. Hous. Built Environ*, 32, 91–106. doi: 10.1007/s10901-015-9493-y
- United Nations. (2010). *World urbanization prospects: the 2009 revision*. New York: Department of Economic and Social Affairs, Population Division, <http://www.un.org/en/development>
- United Nations. (2013). *World population ageing Report*. Department of Economic and Social Affairs, Population Division New York: <http://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/ageing>.
- Van Hoof, J., & Marston HR.(2021). Age-Friendly Cities and Communities: State of the Art and Future Perspectives. *Int J Environ Res Public Health*, 18 (4), 1644. doi: 10.3390/ijerph18041644. PMID: 33572181; PMCID: PMC7914698.
- World Health Organization. (2015). Measuring the age-friendliness of cities: a guide to using core indicators, World Health Organization, <https://apps.who.int/iris/handle/10665/203830>
- Xia, C., Yeh, A. G. O., & Zhang, A. (2020). Analyzing spatial relationships between urban land use intensity and urban vitality at street block level: A case study of five Chinese megacities. *Landscape and Urban Planning*, 193, 103669. doi.org/10.1016/j.landurbplan.2019.103669
- Xiong, Y., Lu, Q., & Hu, Y. (2020). Elderly Fitness-Oriented Urban Street Design: Case Study in Nanchang, China. *Journal of Urban Planning and Development-asce*, 146, 05019021.
- Yeh, C.Y.; Chang, C.K.; Yang, F.A.(2018). Applying a Treatment Effects Model to Investigate Public Amenity Effect on Physical Activity of the Elderly. *J. Aging Soc. Policy*, 30, 72–86.
- Zhang, Y., Wu, Z., Wu, Z., Liu, Y., & Yang, Z. (2023). Using Space Syntax in Close Interaction Analysis between the Elderly: Towards a Healthier Urban Environment. *Buildings*, 13(6), 1456. doi.org/10.3390/buildings13061456.
- Zhang, Y., Cao, M., Cheng, L., Gao, X., & Vos, J. (2022). Exploring the temporal variations in accessibility to health services for older adults: A case study in greater London. *J. Trans. Health*, 24:101334. doi: 10.1016/j.jth.2022.101334